

<https://helda.helsinki.fi>

Opettaja on osaamisen portinvartija - virkavastuu korostuu amisreformissa

Leiding, Saija

2018

Leiding , S & Pietilä , P 2018 , ' Opettaja on osaamisen portinvartija - virkavastuu korostuu amisreformissa ' , Virke : äidinkielenopettajain liiton jäsenlehti , Vuosikerta. 2018 , Nro 4 , Sivut 25-29 .

<http://hdl.handle.net/10138/304667>

cc_by_nc_sa
publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

OPETTAJA ON OSAAMISEN PORTINVARTIJA –VIRKAVASTUU KOROSTUU AMISREFORMISSA

Reformin tavoite on koulutuksen osaamisperusteisuus sekä asiakaslähtöisyys. Jos opiskelija osaa jo, hän voi jatkaa opintojaan joustavasti ja valmistua aikaisemmin. Vähemmän on puhuttu siitä, että osaamisperusteisuus tarkoittaa vastaavasti myös kolikon toista puolta: opiskelija opiskelee ja saa opetusta ja tukea, kunnes tutkinnon perusteiden mukainen osaaminen on karttunut. Mitä muuta äidinkielen ja suomen opettajan kannattaa uudistuksesta tietää?

TEKSTI SAIJA LEIDING JA PENNI PIETILÄ

Muutoksen taustat

Äidinkielen ja suomen opinnot ovat uusissa tutkinnon perusteissa osa-alueessa viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen äidinkielellä. Pakollisia opintoja on neljä osaamispistettä, kun laajuus oli aiemmin viisi osaamispistettä. Kansakunnan lukutaidon tilasta ja erityisesti peruskoulussa heikosti suoriutuneiden perustaidoista käydään huolestuneita keskusteluja, mutta uudistuksessa äidinkielen ja suomen pakollisia opintoja on vähennetty viidestä osaamispisteestä neljään.

Opetusneuvokset Tuija Laukkanen ja Kati Lounema (Opetushallitus) sekä Seija Rasku (opetus- ja kulttuuriministeriö) ovat valmistelleet yhteisten tutkinnon osien uudistusta ja sääntelyä. Heidän mukaansa ammatillisen koulutuksen uudistus palvelee monipuolisen luku- ja kirjoitustaidon kehittymistä, sillä se mahdollistaa yksilölliset opintopolut.

Neuvoksien mukaan äidinkielen ja suomen opintojen vähentäminen ei ole ongelmallista, sillä oppiaineittemme sisällöt ovat pääosin säilyneet myös uusissa tutkinnon perusteissa, vaikka sisällöt onkin siirretty uusiin osa-alueisiin. Tutkinnon perusteissa uusina osa-alueina ovat taide ja luova ilmaisu sekä toiminta digitaalisissa ympäristöissä. Sosiaalisen ja kulttuurisen osaamisen tutkinnon osasta luovuttiin kokonaan ja sen sisältöjä siirrettiin muihin tutkinnon osiin.

Rasku selittää muutoksen taustaa: ”Tässä yhteydessä joitakin aiemmin äidinkielen osa-alueeseen-

kuuluneita osaamistavoitteita, kuten kirjallisuus, siirrettiin osaksi taidetta ja luovaa ilmaisua, jotta näistä osaamistavoitteista ei tarvitsisi kokonaan luopua äidinkielen osa-alueen pakollisten osaamistavoitteiden laajuuden pienentymisen vuoksi.”

Uusia osa-alueita ovat kelpoisia opettamaan soveltuvan korkeakoulun suorittaneet henkilöt. *Taide ja luova ilmaisu* -osa-alueeseen sisältyvää kirjallisuutta voivat opettaa ja arvioida siis esimerkiksi soveltuvan korkeakoulututkinnon suorittaneet ammatinopettajat. Sen sijaan viestintä- ja vuorovaikutus äidinkielellä -osa-alueen kelpoinen opettaja on kuitenkin edelleen äidinkielen ja kirjallisuuden aineenopettaja.

”Tutkintojen perusteita laadittaessa otetaan huomioon ensisijaisesti työelämän, yhteiskunnan ja yksilöiden osaamistarpeet. Osaamistavoitteiden määrittelyyn eivät vaikuta opetushenkilöstön mahdolliset kelpoisuudet”, Rasku toteaa.

Virkamiehet perustelevat muutosta myös lukio- ja ammatillisen koulutuksen erilaisilla tavoitteilla: lukion ensisijainen tavoite on valmistaa opiskelemaan korkeakoulussa, kun ammatillinen tutkinto tähtää työelämään ja myös jatko-opintoihin. Oppiaineisiin perustuvaa jakoa ei ammatillisessa koulutuksessa ole samalla tavalla kuin lukiokoulutuksessa, ja siksi opettajan kelpoisuus on osin toisenlainen kuin lukiossa.

Äidinkielen opettajien ja laadukkaan äidinkielen opetuksen kannalta tämä on toki muutos huonompaan; tulee kieltämättä vaikutelma, ettei

aineenopettajan ammattitaitoa ole arvostettu. Kirjallisuuden opettamiseen kelpoinen opettaja on tietysti paras asiantuntija opettamaan kirjallisuutta myös ammatillisessa koulutuksessa – oli kirjallisuus sitten minkä tahansa kattokäsitteen alla ja riippumatta koulutuksen tavoitteista. Nyt jääkin vain toivon varaan, että koulutuksen järjestäjät todella käyttävät parhaita asiantuntijoita myös uusien osa-alueiden opetuksessa.

Äidinkielen osaamiseen on monia polkuja

Reformin toteuttamisessa on puhuttu paljon siitä, että opiskelamista pyritään siirtämään työpaikoille. Tämä on tavoite. Sääntely kuitenkin mahdollistaa ennen kaikkea opiskelun missä tahansa ja miten tahansa – myös oppilaitoksessa.

Lain mukaan opiskelijalla on oikeus saada sellaista opetusta ja ohjausta, joka mahdollistaa osaamistavoitteiden saavuttamisen (laki ammatillisesta koulutuksesta, 531/2017 § 61). Koska ammatillinen koulutus on osaamisperusteista, opetusta tulee siten tarjota niin paljon, että tutkinnon osaamis- ja ammattitaitovaatimukset täyttyvät.

Riittävän opetuksen järjestäminen sai painoarvoa, kun OAJ:n vaikuttamistyön tuloksena sivistysvaliokunta lausui, että opiskelijoille tulee pikaisesti turvata kokonaiset opiskelupäivät ja opiskeluvuikot, mikäli he niitä tarvitsevat. ”Usein kokonaiset opiskeluvuikot ovat erityisen tärkeitä nuorille, juuri peruskoulunsa päättäneille oppilaille ja erityisesti opintojen alkuvaiheessa.” (Sivistysvaliokunnan lausunto 10/2018)

Opetusta ja ohjaamista tulee saada riittävästi, jotta taidot ehtivät kehittyä ja harjoitusta on tarpeeksi. Opetushallituksen Näytöt ja osaamisen arviointi -ohjeessa todetaan, että osaamisen hankkiminen pitää erottaa selkeästi osaamisen osoittamisesta. Myös osaamisen hankkimiseen liittyvä palaute on arvioinnista erillistä.

Jos opiskelija ei saavuta riittävästä osaamisesta koulutuksen järjestäjän resursoimien opetustuntien ja muiden opiskelumuotojen aikana, opetusta ja tukea pitää tarjota lisää. Jo tällä hetkellä tiedämme, että esimerkiksi lähiopetustuntimäärissä osaamispistettä kohden on valtavia eroja opiskelijoiden koulutusohjelmittain ja koulutuksen järjestäjien välillä. Epäselvää on kuitenkin se, kuinka iso osa näistä eroista selittyy opiskelijoiden osaamistasolla ja opetuksen tarpeella ja kuinka isossa osassa

kyse on resursoinnista taloudellisin perustein.

Koulutuksen järjestäjien on toki käytännön työn ja arjen sujumisen vuoksi suunniteltava opetukseen käytettävä työaika jollakin tavalla. Osaamisperusteisessa koulutuksessa opetustuntiresursseilla ei kuitenkaan ole merkitystä opiskelijan arvioinnin kannalta. Siksi puhetta opetustuntien määrästä per osaamispiste ei pidä ymmärtää niin, että osallistuttuaan vaikkapa 16 tunnille opiskelija olisi oikeutettu tiettyyn arviointiin. Opiskelija voi saavuttaa tavoitteet jo 10 tunnin opiskelun jälkeen, mutta toisaalta mikäli opiskelija ei resursoidun 16 opetustunnin jälkeen saavuta osaamistavoitteita, hänellä on oikeus saada lisää opetusta ja ohjausta tavoitteiden saavuttamiseksi.

Yksilöllisyydellä tarkoitetaan sitä, että tutkinnon perusteiden mukaisen osaamisen hankkiminen suunnitellaan opiskelijakohtaisesti, ja opiskelijalle suunnitellaan henkilökohtainen osaamisen kehittämisen suunnitelma eli HOKS. Opiskeleminen ja tutkinnon koostaminen eri opinnoista ovat siis opiskelijakohtaisia, mutta tutkinnon perusteiden mukaisesta osaamisesta voidaan poiketa ainoastaan mukautus- tai poikkeamis päätöksillä, joihin usein liittyvät vahva erityinen tuki ja esimerkiksi rehtorin tekemä hallintopäätös.

Riittävä suomen kielen osaaminen varmistettava

Viestintä ja vuorovaikutusosaaminen äidinkielenä, opiskelijan oma äidinkieli -osa-alue voidaan tunnustaa osaksi tutkintoa, jos opiskelijalla on tutkinnon perusteiden mukaista osaamista ja siitä dokumentaatio. Opiskelija ei tässä tapauksessa opiskelisi välttämättä suomea tutkintonsa aikana.

Opetusneuvos Raskun mukaan tämä ei kuitenkaan ole ollut lainsäätäjän tavoite, sillä suomenkielisessä työelämässä ja jatko-opinnoissa ei tosiasiasa pärjää ilman riittävästi kielitaitoa. Se mikä on riittävä, määritellään opiskelijan henkilökohtaisessa suunnitelmassa. Koulutuksen järjestäjä siis varmistaa, että riittävä suomen kielen taito kehittyy. Jos koulutuksen järjestäjä ei pysty tarjoamaan opiskelijan tarvitsemia kieliopintoja, on sillä velvollisuus ohjata opiskelija opiskelemaan toiseen oppilaitokseen tai muuhun toimintaan.

ÄOL:ssa säännös oman äidinkielen osaamisen tunnustamisesta on nähty riskialttiina, sillä koulutuksen järjestäjät saattavat käyttää tätä mahdollisuutta porsaanreikänsä karsittaessa kustannuksia

KANSALLISEN KOULUTUKSEN ARVIOINTIKESKUKSEN ARVIOINTISUUNNITTELIJAT:

Suomalaiseen yhteiskuntaan integroitumisessa suomen kielen taito on keskeistä

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) arvioinnit ovat osoittaneet, että vaikkakin S2-opetus perusopetuksessa on ollut hyvin järjestettyä ja resursoitua ja suuri osa oppilaista on saavuttanut hyvän osaamisen taitotason (B1.1-B1.2), eri tiedonalojen kielen osaaminen ei ole kehittynyt sille tasolle, jota yläkoulun ja erityisesti toisen asteen opiskelu vaatii.

Jo yläkoulun eri oppiaineet edellyttävät melko laajaa kielitaitoa, ja eri tiedonalojen kielen osaaminen korostuu edelleen toisella asteella. Perusopetuksen loppuvaiheessa Suomeen saapuneilla on suuria haasteita saavuttaa oppimisessa tarvittava kielitaito. Jos toisella asteella ei tarjota suomen kielen opetusta, haasteet saattavat kumuloitua.

Ammatillisen koulutuksen arviointioppaassa (OPH 2015, 75) todetaan maahanmuuttajien ja vieraskielisten opiskelijoiden suomen kielen opiskelusta: ”Peruslähdekohta kuitenkin on, että koulutuksen päättyessä maahanmuuttajalla ja vieraskielisellä on oltava sellainen suomen (tai ruotsin) kielen taito, että hän pystyy harjoittamaan ammattiaan Suomessa.”

Opiskelijan henkilökohtaisessa osaamisen kehittämissuunnitelmassa (HOKS) sovitaan hänen yksilöllisestä opintopolustaan ja tavoitteistaan. Tällöin koulutuksen järjestäjä varmistaa myös riittävän suomen kielen osaamisen kehittymisen.

Ilman riittävän vahvaa suomen kielen taitoa suomenkielisiin kolmannen asteen tutkinto-ohjelmiin pääseminen on vähintäänkin hankalaa. Opiskelijan oman kielen ja kulttuurin vaaliminen on tärkeää, mutta suomalaiseen yhteiskuntaan integroitumisessa suomen kielen taito on keskeisessä roolissa.

Laura Lepola ja Mika Puukko

Arviointisuunnittelijoita

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

kieliopinnoista. Maahanmuuttajien kieliosaaminen huolestuttaa OAJ:n koulutusasiainpäällikkö Nina Lahtista. Hän on samaa mieltä Karvin asiantuntijoiden kanssa siitä, että suomen kielen taito suomalaisilla työmarkkinoilla ja ammatillisen sekä korkea-asteen opinnoissa on välttämätöntä.

Opettaja on virkavastuussa arvioinnista

Sääntelyssä opetuksen rinnalle on tuotu ohjaaminen. ”OAJ:n näkemyksen mukaan opiskelijaryhmällä pitää aina olla opettaja opettamassa ja ohjaamassa. Ryhmän toiminnan organisointi, opetus ja ohjaus vaatii pedagogista osaamista”, Nina Lahtinen kertoo.

Ohjaaminen on siis opettajan työtä. Lisäksi opettajan työparina voi toimia esimerkiksi koulunkäynnin ohjaaja, joka auttaa opiskelijaa harjoittelemaan opettajan kanssa sovitun mukaan. Yto-aineiden opettaja antaa opetusta myös silloin, kun opetus integroidaan ammatillisiin sisältöihin.

OAJ:n Lahtinen kehottaa tarkkuuteen arvioinneissa, sillä opettajan arviointitehtävä on virkavastuun alainen. Arvioinnissa opettaja käyttää julkista valtaa: ”Arvioinnissa ei esimerkiksi voi antaa hyväksyttyä suorituserintä tai arvosanaa opiskelijalle, joka ei osaa.”

Äidinkielen opettajille voi olla helpottavakin tieto, että koulutuksen järjestäjän opetuksen resursoinnilla ei siis pitäisi olla arviointien kanssa mitään tekemistä. Pääsääntö on, että opiskelija hankkii osaamista niin kauan, että tutkinnon perusteen mukainen osaaminen on karttunut. Mikäli arvioi osaamista perusteelta, opettaja ei voi vedota opetuksen riittämättömyyden resursointiin. Opettajan rooli portinvartijana siis korostuu, koska osaamisen hankkimisen tavoista ja reunehdoista ei tutkinnon perusteita lukuunottamatta säännellä.

Opettajat siis määrittelevät, mikä osoitettu osaaminen lopulta on tutkinnon perusteiden mukaista. Pääsäännöstä poiketaan tietysti mm. mukautus- ja poikkeamispäätöksillä, jolloin opis-

kelijalle henkilökohtaistetaan tarpeelliset arviointikriteerit tai osaamistavoitteet. Mukautus ja poikkeaminen voivat perustua esimerkiksi oppimisvaikeuksiin, mikäli on kohtuutonta edellyttää tutkinnon perusteen mukaista osaamista. Mukautus tai poikkeaminen eivät kuitenkaan voi perustua esimerkiksi siihen, että opiskelija on otettu opiskelemaan kesken lukuvuotta tai että opiskelija ei osaa, koska ei ole opiskellut riittävästi.

Äidinkielen ja suomen kielen osaamista voi osoittaa näytöissä tai muilla tavoilla. Näytöt ovat siis yksi ytojen osaamisen arvioinnin tapa muiden joukossa. Äidinkielen osaamisen näyttäminen on herättänyt paljonkin keskustelua; esimerkiksi koko äidinkielen osa-alueen tai tekstiosaamisen näyttäminen aidoissa työtilanteissa on hankalaa, ellei jopa mahdotonta. Sen sijaan jotkut puheviestinnän sisällöt sopivat hyvin esimerkiksi asiakaspalvelua sisältävissä näytöissä arvioitavaksi. Näyttöä voi myös täydentää esimerkiksi portfolioilla, kokeilla tai muilla osaamisen arvioinnin menetelmillä. Äidinkielen tai suomen opettaja arvioi osaamisen myös näytöissä. Ammatinopettaja ei voi arvioida äidinkielen tai suomen osaamista. Mikäli tällaisia tilanteita tulee vastaan, tulee asia viedä OAJ:n ammatillisen koulutuksen asiantuntijoiden tietoon.

Avainsana kaikessa arvioinnissa on suunnitelmallisuus. Mikään ei siis estä äidinkielen osaamisen osoittamista vaikkapa ammatillisen näytön yhteydessä, mutta arviointi tulee suunnitella etukäteen ja toteuttaa niin, että myös opiskelija on arvioinnin kohteista tietoinen. Esimerkiksi äidinkielen osaamisesta ja ammatillisesta näytöstä annetaan omat arvosanat. Opiskelijalla on oikeus valittaa saamastaan arvioinnista – kustakin arvioinnin kohteesta erikseen.

Ammatillisen koulutuksen laatu

Ammatillisesta koulutuksesta on säästetty viime vuosina rankasti. Lähiopetustunneista on helppo karsia, koska niiden määrästä ei säännellä. Esimerkiksi lukiossa opetustuntien määrä perustuu tuntijakoon, joka on lakisääteinen.

OAJ:n koulutusasiainpäällikkö Nina Lahtinen toteaa, että seuraavalla hallituskaudella pitää saada parannusta vähentyneeseen opetusmäärään ja yto-aineiden merkitystä täytyy edelleen korostaa. Jatko-opintovalmiuksien riittävä kehittyminen koulutuksen aikana huolestuttaa myös OAJ:sa.

Lahtisen mukaan yhteisten tutkinnon osien toteutuksessa on suurta vaihtelua koulutuksen järjestäjittäin.

Myös Karvissa on huomattu, että uudessa ammatillisessa koulutuksessa voi tulla ongelmia laadun suhteen. ”Äidinkielen oppimistulokset on arvioitu ammatillisessa perusopetuksessa yhden ainoan kerran: vuonna 1999. Kyse oli tuolloin Opetushallituksen tekemästä arvioinnista. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus on nyttemmin saanut kentältä viestejä vakavasta tarpeesta arvioida äidinkielen ja suomen kielen osaamista myös ammatillisessa koulutuksessa. Huoimme esimerkiksi opiskelijoiden jatko-opintovalmiuksista on yhteinen”, kommentoi Elina Harjunen Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta.

Rahoitusmalli uudistuu niin, että lähivuosina yhä suurempi osa rahoituksesta tulee suoritettujen tutkintojen ja tutkinnon osien sekä valmistuneiden palautteen ja työelämään tai jatko-opintoihin sijoittumisen mukaan. Opettajan työssä rahoitusmallin uudistuminen voi pahimmassa tapauksessa näkyä siten, että painostus arvosanojen antamiseen kasvaa.

Uudistunut lainsäädäntö kasvattaa koulutuksen järjestäjän vastuuta huolehtia itse ongelmista koulutuksen laadussa. Hankkeissa ja koulutuksissa viestitään hyvistä käytännöistä, joiden toivotaan leviävän. Jos opettaja kokee ongelmia esimerkiksi resursoinnissa, tulee huoli ensisijaisesti tuoda koulutuksen järjestäjän tietoon, sillä järjestelmä luottaa sen korjaavan itse toimintaansa.

Työelämätoimikunnat perustettiin valvomaan ja varmistamaan koulutuksen laatua, ja ne raportoivat havainnoistaan ministeriölle. Kasvatus- ja ohjausalan työelämätoimikunta käsittelee yhteisten tutkinnon osien arvioinnin oikaisupyynnöt. Oikaisua arvioon voi pyytää opiskelija. Muissa asioissa, kuten koulutuksen laadun ongelmissa, tulee olla yhteydessä kunkin alan toimikuntaan viranomaissähköpostin kautta.

Opettajan muistilista

- Osaamisperusteisuus tarkoittaa paitsi vikkellä opintojen etenemistä myös oikeutta saada riittävästi opetusta ja tukea.
- Yksilöllisyys toteutuu osaamisen hankkimisen tavoissa ja aikataulussa – osaamistavoitteet ovat kaikille samat.
- Äidinkieltä ja suomea voi arvioida näytöissä tai muilla tavoilla. Avainsana kaikessa arvioinnissa

on suunnitelmallisuus.

- Opettaja on virkavastuun nojalla vastuussa tekemästään arvioinnista.
- Koulutuksen järjestäjän resursoinnit eivät vaikuta osaamisen arviointiin, sillä osaamisen arviointi perustuu tutkinnon perusteisiin. Mikäli arvioi osaamista perusteetta, opettaja ei voi vedota opetuksen riittämättömään resursointiin.

Neuvoja ongelmatilanteisiin

- Kerro opetuksen järjestelyjen ongelmatilanteista oppilaitoksen johdolle. Jos asia ei ratkea, ota yhteyttä alan työelämätoimikuntaan. Myös opetus- ja kulttuuriministeriöön tai Opetushallitukseen voi olla yhteydessä.
- Luottamushenkilö ja työsuojeluvaltuutettu auttavat virkaehtosopimukseen, palvelussuhteeseen ja työsuojeluun liittyvissä asioissa, esimerkiksi jos painostamista arviointien antamiseen ilmenee.
- Yllä mainituissa sopimus- ja koulutuspoliittisissa asioissa voit olla yhteydessä myös OAJ:n ammatillisen koulutuksen asiantuntijoihin: koulutusasiainpäälikkö Nina Lahtiseen, työmarkkina-asiamies Markku Perttuseen tai Minna Vakkuriin sekä erityisasiantuntijoihin Inkeri Toikkaan, Tuovi

Manniseen tai Lauri Kurvoseen. Käytettävissä on myös juristin palvelut. OAJ voi ajaa ammatillisten äidinkielen opettajien etuja vain, mikäli kentältä viestitään tilanteesta aktiivisesti.

- ÄOL:n ammatillinen työryhmä kerää kokemuksia sekä huonoista että hyvistä käytännöistä. Vaikuttamistyö on sitä tehokkaampaa, mitä kattavampi kuva työryhmällä on tilanteesta eri koulutuksen järjestäjillä. Ota siis yhteyttä myös työryhmän puheenjohtajaan Saija Leidingiin (saija.leiding@gmail.com), kun kentällä tapahtuu.

Lähteitä ja materiaaleja

- Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, bit.ly/amislaki
- Näytöt ja osaamisen arviointi, bit.ly/arviointiopas
- Sivistysvaliokunnan lausunto 10/2018, bit.ly/sivalausunto
- Työelämätoimikunnat, bit.ly/toimikunnat
- Valtioneuvoston asetus ammatillisesta koulutuksesta 673/2017, bit.ly/amisasetus
- Viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen, tutkinnon perusteet, bit.ly/vvoperusteet

Kirjoittamista rakastavan nuoren unelmalukio

Tulevaisuuden sanataitureille: kirjoittajille, toimittajille, kääntäjille, äidinkielenopettajille, tiedottajille, copywritereille, tietokirjailijoille, dramaturgeille, kustannustoimittajille, bloggareille, käsikirjoittajille, sanataiteilijoille...

Kirjoittajalle joka haluaa kehittyä

Proosaa, draamaa, lyriikkaa, asiatekstejä – lajeja ja tyyliä, palautteen antamista ja vastaanottamista, vertaistukea. Käytännön kirjoittamista jopa 18 kurssia läpi koko lukion.

Kirjoittajalukio on osa Oriveden lukiota, joka on kotoisa keski-suuri maaseutulukio Pirkanmaalla. Kannustamme lukemaan ja luomaan!

KIRJOITTAJA-
LUKIO
www.kirjoittajalukio.fi
Oriveden lukio